

16) Nagy Lajos: Keresztény-római emlékek Magyarország területéről Arch. Ért. 1931 (XLV. k.) 29–42 l.

17) Arch. Ért. 1930, 114. l.

18) Arch. Ért. 1903, 343, 345. l. — A harmadik ezekkel teljesen egyező ólomtábla Taliándörögdről ismeretes. L. Kuzsinszky Bálint: A Balaton környékének Archeológiája. Bpest 1920, 160 l. 202. á. — A negyedik és ötödik példány a somogy megyei Magyarregresről és Szerbiából ismeretes. Arch. Ért. U. o. 44. és 46. sz. Kuzsinszky B.: I. m. 160. l.

19) Arch. Ért. 1903. 339. l.

20) V. ö. Hampel J.: Lovas istenségek a dunavidéki antik emlékeken Arch. Ért. 1903 305–365. l. — U. az: Thrák vallásbeli emlék Aquincumból. Bpest régiségei, VIII. k. (1904) 1–47 l. — Dolgozatok a M. kir. Ferenc József Tudománygy. Arch. Intézetéből 1926–28. számában Buday Árpád cikke.

Marosi Arnold

Fischer V. festő levelei a Szent István-főoltárképről.

(Folytatás.) ¹⁾

ASZÉKESFEHÉRVÁRI városi tanács április 16-i levelére, amelyet Keller stukkátor kézbesített Bécsben Fischernek az oltárkép árának 600 forintnyi félösszegével, Fischer ismét a képtartalmi ábrázolásához szükséges fölvilágosításért fordult a magisztrátushoz. Ezúttal a történeti hitelességű vonatkozásokat keresve István király templomépítő tevékenységére vonatkozó adatokat illetőleg tőle alapított valamelyik, kiváltképen székesfehérvári templomról való vázlat vagy tervrajz másolatát kért, amelyet ő a mellékalkokul használt angyalok egyikének a kezébe óhajtott illeszteni. Erről szóló levele a következő szövegű:

„Wohl Edl Gebohner

Wohlweiser und Hochgelehrter Stadtmagistrat

Hoch zu Ehrende Herrn Herrn.

Dero werthestes Schreiben von 16-t April habe ich den 23-t erhalten, Herr Keller Stukatormeister hat mir den brif samt der mir a Conto des Altarblats ausgezahlten halbscheid nämlich 600 fl den 23 April richtig eingehändiget. Für welche gefälligkeit verbundenen Dank abstatte. Herr Keller wird ohne zweifel Ihnen darüber eine Quitung eingehändiget haben, solte aber von mir Eigenhändige verlangt werden bitte es mir zuberichten.

Bitte nicht ungütig zunehmen! Ich kome schon wieder mit einer Neuen bitte.

1) Előző cikke Székesfehérvári Szemle 1933. III. 24–25. és 38. l.

Sye Edle Herrn wer den sich vielleicht erinnern das ich in dem Entwurf den ich Ihnen überschikte, unten an dem Bild etliche Engel angebracht, die sich mit verschiedenen Kirchen Zierrathen beschäftigen, mit den der Heilige Stephan in grosser anzahl die Kirchen bereichert hat. Nun der Heilige hat auch viele Kirchen gebaut: ich möchte also auch von demselben etwas anbringen. Wenn also vielleicht bey Ihnen von dergleichen Zeichnungen oder Kirchenrisse die der Heilige gebaut, vor allen die Kirche zu Stuhlweisenburg vorhanden were. Bitte überhaupt abzeichnen zulassen, und mir zu überschicken: damit auch Kenner dieser alten dentwürdigen sehen, das auch diesfals so viel möglich geschehen ist. Der ich in erwartung dieser Gefähligkeit in Schuldigster Hochachtung verbleibe. Eines Wohl Edl gebohrn und gelehrten Stadtmagistrat

Wien den 27-t April 1775

Gehorsamster Diener

Vincentius Fischer

der K: K: Academie d bildenden
Künste Professor“

Válaszolt-e Fischernek erre a levelére a magistrátus, nem-tudjuk. Csak annyi bizonyos, hogy az oltárképnek, amelyet Fischer engedélyezett egyhavi haladékkal július végére befejezett, egyik anyala templom-tervrajzot tart kezében. Az oltárkép befejezéséről, annak a bécsi művészeti akadémián keltett kedvező hatásáról, sőt az özvegy királynő Mária Terézia személyes érdeklődéséről és a bevégzett olajfestménynek Székesfehérvárra leendő szállításáról meg a főoltárra való illesztéséről nemkülönben kezeléséről Fischer a következő levélben számolt be a városi tanácsnak:

„Edl Gebohrner

Wohlweiser und Gelahrter Stadt Magistrat

Hoch zu Ehrende Herrn Herrn.

Für den in dero Werthesten Schreiben von 16 April mir auf ein Monat verlängerten Termin sage schuldigsten dank, das Bild habe ich nun vor etlichen Tügen vollständig fertig. Ich wünsche mir von Ihnen jenen beyfahl darüber den mir die hiesigen Künstler der gantzen Akademie (denen ich selbes zeugte) gaben.

Ich hoffe auch Ihro K: K: verwittibte Mayestät würden das Bild ansehen: Allein da von etlichen Tügen der Hr v Hillerprand destwegen fragte und dabey erinnerte das selbes den 20 Aug: im Altar stehen, und die Andacht dabey sollte gehalten werden. ware die Antwort: Wir sind mit Cathar befallen, und wissen nicht wan wir in die Stadt kommen, und weil das Bild

so gross ist, were es beschwerlich selbes nach Schönbrun zubringen. man solle es in Göttes Namen einpaken, wir wollen das vorhaben der Stuhlweissenburger und Ihre Andacht nicht hintern, gehet ihr aber (cum Hillerprand) und sehet das Bild an, und sagt es Uns wieder.

Herr Kellner Stukatormeister wird also das Bild, mit seinen noch übrigen zum Altar gehörigen Sachen überbringen, meine gegenwarth bey aufrichtung des Bilds wird nicht nothwendig seyn, weil Sye Selbst einen geschikten Maller haben Es ist. nichts dabey nöthig als das dass Bild, nachdem es gut auf gespannt, mit Reinem Wasser abgewaschen, und wen es getrücket, mit Eyerweis überzogen wird. Ich werde auch alles was mit dem Bild zuthun ist Herrn Kellner sagen, der ohne dies dabey seyn wird. Auch bitte demselben, die Lezte Halbscheid für mich ausfolgen zu lassen, er wir dafür in meinen Namen quitiren.

Ich ware wegen Überschikung des Bilds in dem hiesigen Dreisigst Amte, der Obereinnehmer hat mir aufgetragen, ich sollt von Stuhlweissenburg eine Zeignus; entweder von dem Pfarrer oder von dem Löbl Magistrat: das dass Bild wirklich dahin gehört zuihme bringen, so wird das Bild frey pasiert: Bitte also sobald möglich, mir ein solches zu überschiken, damit der Stukatorer mit seiner Reise nit verhintert wird. Der ich in erwartung dies in Schuldigsten Hochachtung allzeit verbleibend.

Eines Wohl Edlen und Wohl weisen gelehrten Stadt-Magistrats

Wien den 2-t Augusti 1775

Unter thänigster Diener

Vincentius Fischer Professor
und Rath d vereint K: K: Academie
der Bildenden Künste“

E levél szerint Hillebrandt udvari építész, aki a székesfehérvári plébánia-templom főoltárát tervezte, Fischer festőtanár főoltárképét be akarta mutatni Mária Teréziának. Az uralkodónő azonban hurutja miatt Schönbrunnból nem mehetvén Bécsbe, lemondott a főoltárkép megtekintéséről és Hillebrandt építész bízta meg annak felülvizsgáló megtekintésével véleményezés végett, hogy ne késleltesse annak Székesfehérvárra való szállítását, mivel a székesfehérváriak a közeledő augusztusi szent István napján már e főoltárképnél óhajtották végezni ájtatosságukat. A festmény szállítását Fischer és Hillebrandt egyetértőleg Kellner stukkátorra ruházta, aki a főoltár plasztikai díszét csinálta s evégett állandóan jött-ment Bécs és Székesfehérvár között. A főoltárkép

szakértelmes kicsomagolására s a főoltár keretébe való illesztésére Fischer maga helyett a városi tanácsnak egy székesfehérvárott élő és Fischertől levélileg ügyesnek elismert festőt ajánlott, aki bizonyosan Linser György Anzelm festővel, a főoltár aranyozó festőjével azonos. Bár így minden megtörtént a főoltárkép akadálytalan szállítására, mégsem érkezett az Székesfehérvárra szent István napjára, amiről Hillebrandt építész alábbi leveléből értesülünk:

„Koch Edler. Weisser und Gelehrter

Magistrat

Hoch zu Ehrendte Herrn Herrn!

Mittels diesser gelegenheit als Überbringer dessen, habe zu benachrichtigen, dass, das mit kommende Altar Blatt beaugenscheiniget habe, und sothann nach meiner Einsicht befunden, das der Mahler dessen Herr Profesor Fischer sowohl in der zeüchnung und arbeith sich velle Mühe gegeben habe, und nicht zweiffle das Erein Hoch Löbl: Magistrat: werdte andurch in einer zufriedenheit setzen, welches ich hertzlich wintsche. Annebst solte es mich erfreuen zu vernehmen wann der Stuckathor Herr Kellner (wie ich nicht zweyffle) ebenfahls seyne Arbeith werdte gut gemacht habe, anbey habe aber höfflig zu ersuchen nicht ungehalten zu seyn, das dem H: Keller solangvon Wienn dahin absugehen nicht Erlaubnus gegeben habe, in deme Ihme wegen nothiwendigen arbeithen in allerhöchsten K: K: gebäuden nicht entlassen könnte, folglich in der Ursacher der spaden ankunft seye. Der ich übrigen mich zu fernern Wohlwohlen empfehle, und gebleibe mit aller Hochachtung Eines Hoch Edlen und Gelehrten Magistrat

Wienn d: 4tn Oct: 775.

gehorsamster Dienner

F: A v Hillebrandt

K: K: Würchhl: Rath
und Ober Hof Architect“

A főoltárkép csak október első felében került mai helyére. mivel annak szállítóját, Kellner stukkátort Hillebrandt építész a császári épületeken folyó munkánál foglalkoztatta egész nyáron. A jobb alsó sarkában VIN FISCHER P. MDCCLXXV. mester jeggyel szignált főoltárkép, amelynek története a közölt levelekben tükröződik, általánosan tetsző hatást keltett. A festmény hatásának mértékét leginkább az a körülmény bizonyítja, hogy az uralkodónő csakhamar megfestette azt a budai királyi palota szent Zsigmond-kápolnájának egyik mellékoltárképeül. A lényeg-

telen módosításokkal készült változat illetőleg másolat-kép a 20. század első éveiben a Hidegkut mellett álló máriaremetei templom szentélyének leckeoldalai falára jutott királyi adományozás alapján, ahol az most is függ. Elhelyezésénél fogva tüzetesebb vizsgálatra alkalmatlan úgy, hogy esetleges mesterjegyét nem állapíthattuk meg, csak restaurálásának mesterét és idejét, amely szerint azt Récsy Gy. restaurálta 1906-ban Budapesten.

Forrásaim: Acta Politica et Judiciaria 1772. II. 188. — 1774. 106. — 1774. 154. — 1774. 156. — 1774. 191. — 1774. 205. — 1775. I. 97. — 1775. II. 111. — 1775. II. 144. — 1774. II. 144. továbbá Prothocoll. Senat L. R. C. Albaregalensis a székesfehérvári városi levéltárban.

Schoen Arnold.

A baracskai Jupiter oltárkő és Köveaszó (Keveháza).

IRODALOMTÖRTÉNETÜNKNEK sokat vitatott problémája a hún mondák kérdése. Jelen kis dolgozatunk céljának megfelelően el kell mellőznünk e probléma bővebb fejtegetését és az idevágó gazdag irodalom részletes ismertetését. A megyénk multjával foglalkozó kutatót egyébként is az egész hún história csak két szempontból érdekelheti. Először a ránk maradt feldolgozás szerzőjének, Kézai Simonnak, személye, másodsor a törtélemben található helyi vonatkozások miatt.

Ami Kézai Simon mestert illeti, róla Csánki Dezső megállapította,¹⁾ hogy a Bicske mellett fekvő Kinza pusztáról származott, amely a középkor folyamán mindig »Kéza«, »Kéza föld« (Terra Keza) néven fordul elő és csak később lett belőle Kinza, majd e vidék sváb lakóainak ajkán »Génza«. Feltevését arra alapítja, hogy a különben szófukar krónikás a stillfriedi csata elbeszélésénél csupán a Rozgonyi-család őseit, a Boszteh vagy Bászteh nemzetség tagjait emeli ki, bár ott más nemzetség tagjainak vitésége is teljes bizonyossággal kimutatható. A vitéségeknek ez a külön kiemelése valamiféle kapcsolatot tételez fel a nemzetség tagjai és krónikásunk között, amit bizonyít az a körülmény, hogy az említett Kéza, amely Kézainak nevet adott, a Boszteh nemzetség birtoka volt.

Kézai Simonnak e vidékről való származásához további és nem kevésbé fontos bizonyítékul szolgálnak a hún törtélemben található helyi vonatkozások. Ismeretes, hogy a hún törtélemben pannóniai